

Шемаєва Л. Г.

*доктор економічних наук, професор,
головний консультант відділу економічної стратегії
Національного інституту стратегічних досліджень
м. Київ, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-333-3-16>

ФІНАНСОВА СИСТЕМА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Забезпечення повоєнного динамічного зростання національної економіки має базуватися на таких основоположних компонентах: проведення інституційних реформ, мобілізація західних ресурсів, максимально повне використання внутрішніх резервів на цілі відновлення економіки, модернізації та формування траєкторії стійкого розвитку.

Потрібні великі глобальні фінансові зусилля, щоб відбудувати країну після збитків, завданих війною, побудувати основи вільної та процвітаючої країни, заснованої на європейських цінностях, добре інтегрованої в європейську та світову економіку, та підтримати її на європейському шляху. Попри те, що агресія Росії триває, загальні потреби у відбудові України поки що невідомі. Тим не менш, зараз важливо розробити основні будівельні блоки цих міжнародних зусиль. Підтримка повинна мати середньо- і довгостроковий горизонт.

Війна суттєво впливає на роботу та функціонування фінансової системи, але всі державні функції наразі виконуються, банківська та бюджетна системи довели свою стійкість, НБУ, Мінфін, Казначейство, ДПС і Держмитслужба та інші установи і організації продовжують злагоджено працювати та вживати заходи для стабільної роботи.

Задля швидкого відновлення та забезпечення економічного зростання у середньостроковій перспективі, а також для реалізації європейського курсу України, необхідно проводити виважену фіскально-бюджетну політику, підвищити ефективність видатків та податкового й митного адміністрування. Також важливо досягти партнерських відносин між бізнесом і державою та покращити інвестиційний клімат з урахуванням соціального й екологічного виміру. Крім того, економічне відновлення потребує фінансування, яке можна

забезпечити шляхом детінізації економіки для збільшення надходжень до бюджету без посилення податкового навантаження, кредитування бізнесу комерційними банками або залучення капіталу через розвинуті ринки капіталу в Україні.

Національним Планом відновлення України за напрямом функціонування фінансової системи, її реформування та розвитку передбачається досягнення таких стратегічних цілей, як:

- проведення політики, яка сприятиме відновленню фіскальної та боргової стійкості, забезпеченню фіскальної прозорості та передбачуваності бюджетної системи, підвищенню ефективності бюджетних витрат і посиленню фінансової спроможності територіальних громад для забезпечення повного та своєчасного фінансування зобов'язань держави на національному і місцевому рівнях;

- побудова податкової системи, яка враховує вимоги до інтеграції України у світову економіку у якості надійної податкової юрисдикції, яка забезпечує платникам податків можливість для виконання їх обов'язків, що необхідно для відновлення й сталого розвитку країни;

- побудова передбачуваної та прогнозованої митної системи на основі практики ЄС, яка стимулює підвищення якості ведення ЗЕД в Україні, забезпечує баланс безпекової функції митниці та партнерських відносин з бізнесом, інтеграцію українських підприємств в міжнародні ланцюги постачання товарів;

- забезпечення стійкості банківської системи та ринку небанківських фінансових послуг і забезпечення бізнесу доступним банківським кредитуванням;

- активізація та підвищення ефективності роботи ринків капіталу і організованих товарних ринків, а також інтеграція сфери ринків капіталу України у європейський фінансовий простір з метою залучення іноземних інвестицій в акціонерний та борговий капітал підприємств реального сектору.

Слід визнати, що повномасштабна війна мінімізувала можливості державного стимулювання економічного зростання в достатніх обсягах. І лише в середньостроковій перспективі, за умови перемоги України у війні, частина внутрішнього ресурсу може бути переспрямована із сфери безпеки і оборони на забезпечення підтримки відновлення країни. Тому Україна разом з країнами-партнерами вже зараз розпочала співпрацю щодо залучення фінансового ресурсу у відновлення та повоєнний розвиток.

20 червня 2023 року Європейська Комісія запропонувала створити новий механізм для підтримки відновлення, відбудови та модернізації України [1]. Механізм підтримки України з бюджетом у обсязі до 50 мільярдів євро у вигляді грантів і кредитів буде спеціальним фінансовим інструментом, який забезпечить послідовну і передбачувану підтримку України на 2024–2027 роки:

- у партнерстві з державами-членами ЄС і європейськими фінансовими установами як «Команда Європи» та з іншими міжнародними фінансовими організаціями;

- у взаємодії з Міжвідомчою координаційною платформою донорів;

- у співпраці з ключовими зацікавленими особами (громадянське суспільство, приватний сектор та місцева влада).

Зусилля з відбудови має очолювати українська влада у тісному партнерстві з Європейським Союзом та іншими ключовими партнерами, такими як партнери G7 та G20, іншими третіми країнами, а також міжнародними фінансовими інституціями та міжнародними організаціями. Партнерство між містами та регіонами Європейського Союзу та України збагатить та пришвидшить відновлення.

Міжнародна координаційна платформа донорів «Платформа відновлення України» [2], що була започаткована 26 січня 2023 року для підтримки процесу відновлення, відбудови та реконструкції України, дозволяє забезпечити тісну взаємодію міжнародних донорів й фінансових організацій і гарантує надання допомоги у послідовний, прозорий та підзвітний спосіб. Вона спирається на результати конференцій у Лугано, Берліні та Парижі, щоб допомогти подолати розрив між потребами та ресурсами.

Затверджений платформою план відбудови (RebuildUkraine) на основі оцінки потреб стане основою для визначення Європейським Союзом та іншими партнерами пріоритетних напрямів фінансування та конкретних проєктів. Платформа координуватиме джерела фінансування та їх призначення для оптимізації їх використання, а також контролюватиме хід виконання плану.

Для підтримки цього плану відбудови буде створено Фонд RebuildUkraine як основний правовий інструмент підтримки Європейського Союзу через поєднання грантів та позик. Він буде включений до бюджету ЄС, що забезпечить прозорість, підзвітність та виважене фінансове управління цією ініціативою, з чітким зв'язком з інвестиціями та реформами. Він спиратиметься на досвід ЄС у межах

Фонду відновлення та стійкості, але буде адаптований до безпрецедентних викликів відбудови України та супроводу її на європейському шляху. Сам об'єкт матиме спеціальну структуру управління, яка забезпечує повне володіння Україною.

Значний акцент буде зроблено на реформах верховенства права та боротьбі з корупцією, а інвестиції, узгоджені з кліматичною, екологічною та цифровою політикою та стандартами ЄС, допоможуть Україні стати сильнішою та стійкішою після руйнівного російського вторгнення.

Запропонована архітектура є достатньо гнучкою, щоб врахувати і нові джерела фінансування. Додаткові гранти, які будуть надані Україні, можуть фінансуватися або за рахунок додаткових внесків держав-членів (і третіх країн, якщо вони бажають це зробити) до Фонду та існуючих програм ЄС, таким чином користуючись його фінансовими механізмами та гарантіями щодо належного використання коштів, або шляхом цільового перегляду багаторічної фінансової бази. Ці джерела також можуть фінансувати кредити, які будуть надані Україні в рамках цього механізму [3]. Однак, враховуючи масштаби кредитів, які, ймовірно, будуть потрібні, варіанти включають залучення коштів для позик від імені ЄС або під національні гарантії держав-членів.

Література:

1. Proposal for a Regulation of the European parliament and of the council on establishing the Ukraine Facility (June 20, 2023). European Commission. Brussels. Available at: https://neighbourhood-europa.eu/system/files/2023-enlargement.ec.06/COM_2023_338_1_EN_ACT_part1_v6.pdf

2. Multi-agency Donor Coordination Platform for Ukraine. Available at: <https://coordinationplatformukraine.com>

3. Ukraine: Commission presents plans for the Union's immediate response to address Ukraine's financing gap and the longer-term reconstruction (May 18, 2022). Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_3121